

Nánási László: A magyar királyi ügyészség története 1871–1945*

2011-ben ünnepi kötetként jelent meg a Legfőbb Ügyészség gondozásában Nánási László könyve, mely a szerző azon felismerése nyomán született meg, hogy a magyar királyi ügyészség történetnek szisztematikus feldolgozásával a hazai szakirodalom a megjelenésig adós maradt. Hiánypótló munkáról beszélünk tehát, hiszen a szerző a korábbi részleges feltárást, bemutatást végző munkák után a teljesség igényével írta meg a magyar királyi ügyészség történetét és annak jogtörténeti, illetve köztörténeti vonatkozásait. A mű hiánypótló jellege önértékén túl meghatározó azért is, mert a Legfőbb Ügyészség 2002-ben kiadott, Horányi Miklós által szerkesztett 130 éves jubileumi kötetének^[1] szemelvényes jellege után a hazai civil ügyészi szervezet geneziséét, és első, legmeghatározóbb és legterjedelmesebb korszakát a teljesség igényével vizsgálja.

A jogtörténet tudományának teljes arzenáljából építkező mű kiválóan láttatja a királyi ügyészségi szervezet teljes építményét és fejlődését, méghozzá egy olyan kiváló tagolásban, mely egyaránt megfelel a köztörténeti, alkotmánytörténeti és szervezettörténeti szempontoknak.

A szerző tizenkét fejezetben tárgyalja a királyi vádhatóság intézménytörténetét. Előbb az ügyészség európai és hazai történetébe enged betekintést, majd öt fejezetet szentel a dualizmus korának. Ezután a háború, majd a forradalmak korának szemléltetése következik, míg a mű utolsó három szerkezeti egysége a két háború közötti korszak ügyészségét mutatja be, felvillantva a történelmi változásokra adott válaszokat, hivatali és emberi reakciókat.

Az egész mű felépítését tekintve az első fejezetben találó a francia és osztrák minta, valamint a hazai előzmények bevezetőszerű áttekintése, mivel ezzel a szerző kontextusba helyezte a vizsgálat tárgyát, illetve annak kezdetét. A nemzetközi és hazai mintákat tárgyaló bevezetőt a magyar királyi ügyészség történetét tárgyaló fejezetek követik, melyek közül különösen értékes a királyi ügyészségi törvény előkészítéséről és megalkotásáról szóló vizsgálat. Ezen analízis fontosságát abban látom,

[*] Nánási László (2011): *A magyar királyi ügyészség története 1871-1945*. Budapest, Legfőbb Ügyészség. 365 p.

[1] Horányi, 2002.

hogy a szerző bizonyítja a modern magyar ügyészi szervezet jogtörténeti jelentőségét, valamint megismerteti azt az alkotmány- és jogtörténeti környezetet, melyben ez a szervezet hosszú polémiák során át létrejött, és amely környezethez mérten a királyi ügyészség későbbi történetét oly érthetően és kimerítően tárgyalja. Ehelyütt a szerző feltárja az 1848-1849 óta létező szándékot egy igazságügyi reform kiteljesítésére, mely szorosán tapad a közigazgatás reformjához, az önkormányzatiság kérdésének szabályozásához, illetve a központi hatalom megerősítésének problematikájához. Jegyezzük meg – a szerző gondolatmenetét követve –, hogy ez utóbbiak a királyi ügyészségről szóló törvény előkészítésekor is mély és vehemens vitákhoz vezettek. A kötet e fejezetbeli hasábjain alkotmánytörténeti jelentőségű politikai és hatalmi disputációkba pillanthatunk be. Vezérszónokok, szakmai kritikusok és más megszólalók vívják itt csatájukat, melynek fő szereplői a municipalisták és az ellenükben álló centralisták. Ki kell emelnünk, hogy Nánási László mindezeket úgy tárgyalja, hogy közben folyamatosan fűz kérdéseket a királyi ügyészség létrehozásával és az ügyészségi törvény javaslatával kapcsolatban. Ezen fejezet tehát a vitákban bővelkedő előkészítő évek eseményein túl történelmi alapokon állva nyilvánítja ki a királyi ügyészség elvitathatatlan és korszakos jelentőségét a polgári állam- és jogrendszer kialakításában, a partikularitást enyhíteni, sőt felszámolni igyekvő egységes joggyakorlat, mondhatni jogbiztonság kialakításában.

A történeti részt megalapozó második fejezet után a magyar királyi ügyészség 1945-ig tartó történetét következetesen bemutató fejezetek sorakoznak a kötetben. Megismerhetjük az ügyészség működését, hatásköri és szervezeti változásait, miközben a szerző sorra „megszóltatja” a királyi vádhatóság meghatározó alakjait, végigkíséri a szervezettörténet jogalkotás általi változásait és önfejlődését, valamint feltárja azokat a szervezethez kötődő, de nem abból következő jogtörténeti változásokat, illetve eseményeket is, melyek a későbbi ügyészségi metamorfózisokat igazolják. Ezen oldalakon nyerhet bepillantást az olvasó például a bűnvádi perrendtartások, illetve a büntető kodifikáció kérdéseibe, az ügyvédség szabályozásába, a börtönfelügyelettel és közigazgatással kapcsolatos kérdésekbe, vagy a bűnözés alakulásába, s a fent leírt egység jegyében az ügyészségen belüli szervezeti, elhelyezési, személyi, szolgálati viszonybeli, vagy épp javadalmazási változásokba.

A kötetről elmondható, hogy a szerző érthetően fogalmazza meg a téma korszakokra bontott ismertetését, és ezt a stílust a szerkesztés, illetve a törzsszöveget kiegészítő – a királyi ügyészség történetének meghatározó alakjairól, helyszíneiről, illetve szemléltető jellegű tárgyi emlékeiről készült – képi anyag is segíti. A szerző munkája – miközben a szakma igényeit is kielégíti – alkalmas szélesebb olvasóközönség általi forgatásra, sőt irányadó a speciális ügyészségtörténeti kérdéseket kutatni vágyóknak.

Nánási a könyvében konzekvens metodikát követ: a bevezető utáni tizenegy témátörténeti fejezetben kimerítő képet ad a magyar királyi ügyészség történetéről, miközben folyamatosan kitekint a köztörténet és alkotmánytörténet meghatá-

rozó változásaira, illetve betekintést enged a királyi ügyészség szervezetén belül történt jelentős eseményekre is. Ezt támasztja alá, hogy a szerző bizonyos kérdéseket igen részletesen tárgyal, így pl. a népköztársasági, majd tanácsköztársasági forma hatásait, a különböző idegen megszállások következményeit vagy épp az ellenforradalom alatt bekövetkező büntetőjogi megtorlásokat, majd a második világháború rendkívüli eljárásait, illetve a végnapokat hozó nyilas hatalomátvételt. Ezen kérdéseknél – ahogy a mű egészében is – objektív válaszokat kapunk, és megismerhetjük az ügyészi apparátus reakcióit az egyes hatalmi hatásokra nézve, miközben mindvégig ott lebeg szemünk előtt az indító gondolat, hogy a királyi ügyészség létrejötté és önálló működése a polgári állam- és jogrendszer garanciális intézménye, mely megalapozza az egységes joggyakorlatot.

A téma illetően feldolgozása kapcsán azonban meg kell jegyeznem, hogy a szerző – mintegy évszázados hazai szakirodalmi tendenciát követve – nem tesz kitekintést az állam büntetőjogi igényérvényesítésének egyes speciális szervezeti és jogi megoldásaira. Így látszik elsikkadni – a megjelenéskor meglehetősen és némileg azóta is aktuális – katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás kérdése, noha az 1930:3. tc. hivatkozásával, ha nem is katonai vonatkozásban, de jogforrási oldalról érinti a kérdéskört. Ezen hiányosságot némileg megmagyarázza az a tény, hogy a kötet témája a magyar királyi ügyészség története és nem a tág értelemben vett ügyészi feladatok, illetve vádképviselői hazai jogtörténetének ismertetése, feltárása.^[2]

Megjegyzendő, hogy az európai és hazai előzményekre való bevezetőbeli kitekintés már-már kötelelem keletkeztető megoldás. A szerző ezzel a témabevezetéssel – úgy vélem – előirányozta a hazai jogtörténész kutatótársadalom, s benne önmaga számára, hogy a legszélesebb körben kerüljön feltárássra és megismertetésre az ügyészi tevékenység és szervezet hazai előzményeinek történeti szövedéke, másrészt, hogy hasonló módon kerüljön feltárássra a korabeli nemzetközi megoldások rendszere Nyugat-Európától Közép-Európán át egészen Kelet-Európáig.

Összességében megállapítom, hogy Nánási László munkája valóban hiánypótló jellegű, s így a hazai alkotmány- és jogtörténet egy újabb szegmensének feltáráásáért köszönet illeti. A kötet időszerűségét mi sem igazolja jobban, mint annak ünnepi kiadvány jellege, mellyel a Legfőbb Ügyészség méltóképp ünnepelte meg a hazai ügyészi szervezet 140 éves fennállását. Ilyen formán tehát egy olyan olvasmányos és rég várt ünnepi művel gazdagodott a hazai szakirodalom, amelyet haszonnal forgathatnak a magyar joghistoria művelését teljesítő, illetve a jogtörténet ismeretanyagának elsajátítására vállalkozó fiatal generációk is.

[2] Emellett a szerző mentségére szolgál az is, hogy a modern magyar katonai büntetőjog és igazságszolgáltatási szervezet történetének részletező feltáráásával a hazai jogtudomány és jogtörténet-tudomány napjainkig adós, igaz a részleges feldolgozás Hautzinger Zoltán, Kardos Sándor, vagy épp Farkas Ádám munkáival már megkezdődött, s ezt az irányt a szerző munkája is erősíthette volna a katonai ügyészi szervezetre való kitekintéssel.

IRODALOM

- Nánási László (2011): *A magyar királyi ügyészség története 1871-1945*. Budapest.
- Horányi Miklós (szerk.) (2002): *Fejezetek az ügyészség 130 éves történelméből*. Budapest.